

MİLLİ MÜCADELE'NİN ÜNLÜ SİMLERİNDEN HÜSEYİN RAUF ORBAY'IN BİLİNMEYEN BİR YÖNÜ

Alaattin UCA*

Millî Mücadele yıllarında İstanbul'da yayın yapan ve bu mücadeleyi destekleyen gazeteler de vardı. Bunlardan biri "İleri" gazetesiydi. Bu gazete Anadolu'daki Millî Hareketi desteklediği gibi, bu harekete yön veren şahsiyetleri de halka tanıtmaya görevini yerine getiriyordu. Dolayısıyla gazetenin 13 Ekim 1919 tarihli nüshasında "Harekât-ı Milliye'nin mühim simalarından Rauf Bey" başlığı altında onun pek fazla bilinmeyen bir yönü dile getirildi.

Buna göre, Rauf Bey 1898 yılında Mühendishane-i Bahri-i Hümayun'dan mezun oldu. Onun okul hayatı bile demokrasiye ne kadar meyilli olduğunu isbata yeterlidir. Rauf Bey o dönemin adetine göre daha okulda iken yüzbaşı veya yarbay rütbesi taşıyan ve kendilerine hizmet edilen beylerden tamamen ayrı bir hayat geçirdi ve kendisi o vakte göre soylu bir aileden geldiği halde, onlara tanınan ayrıcalıklardan hiç birinden yararlanmaya tenezzül etmedi ve diğer talebenin yaşadığı hayatın aynısını yaşadı. Rauf Bey'in mesleğindeki ilerleyişi ve başarıları yalnızca kendi çaba ve gayretinin sonucudur. O, henüz otuziki, otuzüç yaşında iken yapılan bakanlık tekliflerini kendisinden kıdemli subaylar bulunduğunu ileri sürerek kabul etmedi.

Rauf Bey, Erkan-ı Harbiye Reisliğine tayin edildiğinde Enver Paşa, Bahriye Nazırı vekili idi. Fakat nezaretin askeri işleri müsteşar tarafından idare ediliyordu. Şahsi ihtiras yüzünden Bahriye Muamelat-ı Zatiye Riyaseti'ne bir Alman binbaşısı getirildi ki, bu kişi birçok şeye müdahale etti ve donanmada haysiyetini, Türklüğünü muhafaza eden kıymetli subaylar bu kişi tarafından emekliye sevkedilmek veya görevden el çektirmek gibi çeşitli şekillerde haksızlıklara uğradı. İşte Rauf Bey'in ilk mücadelesi buradan başladı. O günlerde Hoyman namında bir Alman amirali, Türk donanmasına ait işleri tetkik ve raporunu imparatora sunmak üzere Osmanlı Bahriye Müşaviri ünvanı ile İstanbul'a geldi. İncelemelerini yaptıktan sonra hazırlanmış olduğu islahat raporu, Osmanlı bahriyesini Alman bahriyesinin şubesi haline sokmak, değerli Türk subaylarını donanmadan uzaklaştırmak ve on yıllık bir donanma programı düzenlemekten ibaretti. Bu sırada adı geçen amirale karşı Osmanlı Devleti'nin haklarını ve donanmanın menfaatlerini koruyacak tek deniz subayı veya amiri ancak Rauf Bey idi.

* Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Uzmanı

Rauf Bey güvenilir adamlarıyla birlikte amiralin projesine karşılık bir Osmanlı projesi hazırladı. Her iki proje ayrı ayrı, vekil Enver Paşa'ya gösterildi. Osmanlı projesi menfaatlerimize çok uygun; Alman projesi ise zararlı olduğu için Enver Paşa, projeleri kabul edemeyip Suriye'de bulunan Bahriye Nazırı'na göndermeye mecbur oldu. Bu gelişme üzerine Amiral Hoyman kendi projesi ile Rauf Bey'de kendi projesi ile Suriye'ye gittiler. Hak ve hakikat karşısında Rauf Bey bu imtihandan galip çıktı ve Alman amirali İstanbul'dan ülkesine mahcup bir vaziyette döndü.

Rauf Bey, o zamanlar Muamelat-ı Zatiye dairesi ile levazım dairesinin başına musallat olan Almanları atlatmayı başardı. Yıllardan beri Mekteb-i Bahriye'de okunmakta olan ve her öğrencinin öğrenmesi anane haline gelen İngilizce'nin kaldırılıp yerine Almanca'nın öğretilmesi meselesi gündeme geldi. Yeni bir mücadele böylece başladı. O sırada okula Bolines namında bir Alman, ihtiyat zabiti mütehasısı diye yeni askeri idareyle görevli olan müsteşarlığın isteği ile getirildi. Harpten önce Güney Amerika'da ticaret ile meşgul olan bu subayın okulu ıslah etmesi bekleniyordu.

Bu mücadelede Rauf Bey'in karşısında Almanlardan başka diğerleri de vardı. Rauf Bey, Avrupa'ya görevli olarak seyahate çıkınca bu hususta başarılı olamadı ve okulda Almanca öğretimi gündeme geldi.

Eskiden Almanların şikayet ettiği subaylar, şikayetin derecesine göre Cemal Paşa tarafından görevden uzaklaştırılmakta veya emekliyeye sevk edilmekte iken donanmanın üst düzey yetkilileri sırf kendi mevkilerini muhafaza maksadıyla hiç itiraz etmeden, meydana gelen haksızlıkları, zulümleri tasvip etmekte idiler. Rauf Bey'in Erkan-ı Harbiye Riyaseti'nde bulunduğu sırada bir torpido süvarisi Suriye'de bulunan Nazır'a şikayet edildi ve adı geçen görevden uzaklaştırılması veya emekliye sevk edilmesi hakkında Muamelat-ı Zatiye'ye Nazır tarafından emir verilmesi üzerine gereken işlemler yapıldı.

Rauf Bey, bu yeni zulüm karşısında özel olarak Nazır'a müracaat ederek adı geçen subay hakkındaki uygulamayı durdurdu. Yaptığı tahkikatı Nazır'a bildirmek suretiyle bu zulmün öntüne geçmiş oldu. O subay da cezalandırılmaktan kurtuldu.

Eğer donanmanın askeri idaresiyle görevli üst düzey yetkililerin hepsi kendi menfaatleriyle beraber diğer subayların da hukukunu biraz olsun koruma azminde olsa idiler, Almanlar'ın bu kadar fenalık yapmaları mümkün olmazdı. Fakat bu işi başarmak için Rauf Bey'in karakterine sahip olmak gerekirdi.

Rauf Bey, Birinci Dünya Harbi'nin son yıllarında bahriyede meydana gelen birçok fenalığı Bahriye Nazırı Cemal Paşa'ya birer birer söyledi ve Cemal Paşa'nın kendisine yönelttiği "bunlarla ne demek istiyorsun?" sorusuna. "namusun varsa ehli olmadığın bu vazifeyi terketmeni istiyorum!" cevabını verdi.

Bu gelişme üzerine istifa etti ise de istifası kabul edilmedi. Bu şartlar altında çalışmayacağını belirterek, hakkında yapılacak her türlü kanuni muameleye razı olmak şartıyla vazifesinden ayrıldı. Son beş ay zarfında nazır ile dargınlığı sürdürdü ve görevine devam etmedi.

Sivas heyet-i temsiliyesinde de bulunan Rauf Bey, ülkenin değerli evladıdır. Diğer faaliyetleri herkesce bilinmektedir.

Milli Mücadele'ye yön veren değerli şahsiyetlerden Hüseyin Rauf Orbay Bey'in bu karakteristik yapısı "*İleri*" gazetesinde şöyle dile getirilmektedir.¹

Harekât-ı Milliye'nin Mühim Simalarından Rauf Bey

"Rauf Bey'in mektep hayatı nasıl geçti? -Bizce meçhul değerli zabitanımıza² karşı Almanlar ne yapıyorlardı?- Rauf Bey'in Almanlarla mücadelesi- Rauf Bey, Cemal Paşa'ya '*Bu işin ehli değilseniz çekilmelisiniz!*' diyor.- Rauf Bey niçin Erkan-ı Harbiye Riyaseti'ne³ devam etmiyordu?

Rauf Bey 1314⁴ senesi Mekteb-i Bahriye'den⁵ neş'et⁶ etmiştir. Rauf Bey'in mektep hayatı bile kendisinin ne kadar demokratik bir temayül⁷ sahibi olduğunu isbata kâfidir.

Rauf Bey, o vaktin adetine göre daha mektep sırasında iken yüzbaşı veya kâim-makam⁸ olan mahdum⁹ beylerden tamamıyla ayrı bir hayat geçirmiş, kendisi o vakte göre zâdegândan¹⁰ bulunduğu halde, zâdegâna mahsus olan imtiyazatın hiç birinden istifadeye tenezzül etmemiş ve diğer talebenin geçirdiği hayatın aynını imrâr¹¹ etmiştir. Rauf Bey'in mesleğindeki merâtip¹² itibariyle vuku bulan terakkiyatı sırf kendi se'yinin¹³ mahsulüdür.

¹ "İLERİ", İstanbul, 13 Ekim 1919, (13 Teşrin-i Evvel 1335, 18 Muharrem 1338), s.1-2

² zabitan: subaylar

³ erkan-ı harbiye riyaseti: kurmay başkanlığı

⁴ 1898

⁵ mühendis-hane-i bahri-i hümayun: deniz subayı yetiştirmek üzere açılmış mektep

⁶ neş'et: çıkma, yetişme

⁷ temayül: meyiletme, eğilme, bir yana veya bir kimseye fazla taraftarlık ve sevgi gösterme

⁸ kâim-makam: birinin yerine geçen, yerini tutan, kaza kaymakamı, ask. yarbay

⁹ mahdum: hizmet edilmiş

¹⁰ zâdegân: soylular sınıfı, meşhur ve muayyen aileler topluluğu

¹¹ imrâr: geçirme, geçirilme

¹² merâtip: rütbelere, derecelere

¹³ se'y: çaba, gayret, emek

Rauf Bey hentiz otuziki otuzüç yaşında iken kendisine vukubulan muteaddit nezaret¹⁴ tekliflerini kendisinden kıdemli ümerâ¹⁵ bulunduğunu ileri sürmek suretiyle reddetmiştir.

Rauf Bey'in Harb-i Umumi esnasında Bahriye Nezareti'ndeki¹⁶ menâkibi¹⁷ hakkında bitaraf bir zattan istihsâl¹⁸ ettiğimiz mütalaat¹⁹ ber-vech-i zirdir.²⁰

1-Rauf Bey, Erkan-ı Harbiye Reisi tayin edildiği vakit Enver Paşa, Bahriye Nazırı Vekili idi.²¹ Fakat Nezaret'in umûr-ı askeriyyesi²² müsteşar tarafından idare ediliyordu. Şahsi ihtiras yüzünden Bahriye Muamelat-ı Zatiye Riyaseti'ne²³ bir Alman binbaşısı getirilmişti ki mümaileyh²⁴ birçok işlere müdahale etmekte ve donanmada haysiyetini, Türklüğünü muhafaza eden kıymetli zabitan donanma (Alman amirali) tarafından ve bu adam vasıtası ile ya tekaüd²⁵ edilmek veya vazifeden elçektirilmek velhasıl muhtelif suretlerde dûçâr-ı gadr²⁶ olmakta idi. İşte Rauf Bey'in ilk mücadelesi buradan başladı. Bu sırada Hoyman namında bir Alman amirali, Türk Bahriyesini tedkik ve raporunu İmparator'a takdim etmek üzere Osmanlı Bahriye Müşaviri namı ile geldi. Fakat tedkikatını yapmadan işe başlamadı. Amiralin tertip ettiği ıslahat raporu, Osmanlı Bahriyesi'ni, Alman Bahriyesi şubesi haline sokmak; İngiltere'de tahsil görmüş ve gerek yukarıda söylendiği üzere haysiyetini muhafaza etmiş zabitanı Alman donanma komutanlığı muamelat-ı zatiye reisi Alman ile müştereken bahriyeden uzaklaştırmak ve on senelik bir donanma programı tanzim etmekten ibaretti. Bu sırada mümaileyh amirale karşı Huku-u Osmaniye ve Menfaat-ı Bahriye'yi müdafaa edecek yegane bahriye zabiti veya amiri ancak Rauf Bey idi.

2-Rauf Bey, mutemed²⁷ maiyyetle²⁸ birlikte, amiralin projesine mukabil bir Osmanlı projesi hazırladı. Her iki proje, biri diğerinin projesine mutteli²⁹ olmamak

¹⁴ nezaret: nazırlık, vekillik

¹⁵ ümerâ: binbaşı, yarbay, albay rütbelerinde bulunan fermanlı subaylar

¹⁶ bahriye nezareti: donanma komutanlığı

¹⁷ menâkib: tanınmış veya tarihe geçmiş kimselerin ahvaline (durumuna) ait fıkralar, hikâyeler

¹⁸ istihsâl: elde etme, ele geçirme, ele geçirilme

¹⁹ mütalaat: okumalar, tedkikler, düşünceler

²⁰ ber-vech-i zir: aşağıda olduğu gibi

²¹ bahriye nazırı: donanma komutanı

²² umûr-ı askeriyye: askerlik işleri

²³ bahriye muamelat-ı zatiye riyaseti: deniz kuvvetleri komutanlığı personel daire başkanlığı

²⁴ mümaileyh: ima edilen, adı geçen, yukarıda anılan

²⁵ tekaud: emeklilik

²⁶ dûçâr-ı gadr: haksızlığa uğramak

²⁷ mutemed: güvenilir

²⁸ maiyyet: beraberlik, arkadaşlık, büyük bir memurun emri altında bulunma

suretiyle Vekil Enver Paşa'ya gösterildi. Herhalde Osmanlı projesi menfaatimize pek nâfi³⁰ ve Alman projesi ise pek muzır³¹ olmak dolayısıyla Enver Paşa bile projeleri kabul edemeyip Suriye'de bulunan Bahriye Nazırı'na göndermeye mecbur oldu. Binaenaleyh Amiral Hoyman kendi projesiyle, Rauf Bey de kendisinininkiyle Suriye'ye gittiler. Hak ve hakikat karşısında Rauf Bey bu imtihandan galip çıktı ve Alman amirali İstanbul'dan memleketine mecburen dönmeye mecbur oldu.

3-Rauf Bey o vakit Muamelat-ı Zatiye dairesi ile levazım dairesinin başına musallat olan Almanları atlattı.

4-Senelerden beri mekteb-i bahriyede okunmakta olan ve her bahriyelinin öğrenmesi bir an'ane bulunan İngiliz lisanını kaldırıp yerine Alman lisanı tedris meselesi zuhur etti. Yeni bir mücadele de bu yüzden alevlendi. O sırada mektebe Bolines namında bir Alman, ihtiyat zabiti mütehasısı diye yine idare-i askeriye me'mur olan müsteşarlığın delaletiyle getirildi. Bu zabıt, harpten evvel Cenub-ı Amerikada³² ticaret ile meşgul imiş.(bunu kendisi söylemişti) İşte bu adam mektebi eslah edecekti! Bu mücadelede Rauf Bey'in karşısında Almanlardan başka diğerleri de vardı. Rauf Bey bu sıralarda Avrupa'ya vazifeten seyahat ettiği için en nihayet mektebde Almanca'nın tedrisi keyfiyeti galebe geldi.

5-Mukaddemâ³³ Almanların şikayet ettiği zabiten derece-i şikayete göre Cemal Paşa tarafından tard veya tekaüde sevk edilmekte iken, makamat-ı bahriyeyi işgal eden ümerâ-yı bahriyye³⁴ sırf kendi mevkilerini muhafaza maksadıyla, hiçbir itiraz etmemek suretiyle vukua gelen haksızlıkları, zulümleri tasvip etmekte idiler. Rauf Bey'in riyaseti zamanında yine bir torpido süvarisi Suriye'deki nazıra şikayet edilmiş ve mümaileyhin tardı veya tekaüdü hakkında muamelat-ı zatiyeye Nazır tarafından emir verilmiş ve muamele-i derdest bulunmuştu.

Rauf Bey bu yeni zulüm karşısında suret-i hususiyede Nazıra müracaat ederek muamelenin icrasını tehir ettirmiş ve icra ettiği tahkikatı Nazıra bildirmek suretiyle yeni bir zulmün önüne geçmiş ve mümaileyh zabıt de mûcâzât³⁵ kurtulmuştu.

Eğer bahriyenin idare-i askeriyesine me'mur olan diğer makamat kendi menfaatleriyle beraber zabitanın da hukukunu muhafazaya bir parça himmet etmiş

²⁹ motteli: haberdar, bilgili

³⁰ nâfi: faydalı, kârlı

³¹ muzır: zararlı

³² cenub-ı amerika: güney amerika

³³ mukaddemâ: önce, eskiden

³⁴ ümerâ-yı bahriyye: eskiden deniz subaylarının emirulma (amiral) denilen büyük rütbede bulunanlara verilen bir ad.

³⁵ mûcâzât: bir suç karşısın ceza çektirme

olsa idiler; Almanlar tarafından bu kadar fenalıklar husule gelmezdi. Fakat bu işi başarmak için Rauf Bey'in seciyesine sahip olmak lazım gelir.

Harbin son senesinde bahriyede vuku bulan birçok fenalıkları Bahriye Nazırı Cemal Paşa'ya birer birer söylemiş ve Cemal Paşa'nın kendisine karşı vaki olan: *"Bunlarla ne demek istiyorsun?"* sualine: *"Namusun varsa ehli olmadığın bu vazifeyi terketmeni istiyorum!"* cevabını vermiştir.

Bu vakıa üzerine Rauf Bey, istifasını vermişse de kabul edilmemiş fakat kendisi böyle ahval tahtında çalışamayacağından bahisle, hakkında yapılacak herr türlü muamele-i kanuniyeye razı olmak şartıyla terk-i vazife etmiştir. Binaenaleyh son beş ay zarfında Nazır ile dargın ve vazifeye devam etmemiştir. Elyevm³⁶ Sivas heyet-i temsiliyesinde bulunan Rauf Bey, Hakkın samimi bir perestişkari³⁷ memleketin kıymettar bir evladıdır.

Menakıb-ı Sairesi ise herkesçe malum olduğundan müstağni-i beyandır.³⁸ ”

³⁶ el-yevm: bugün, hâlâ, henüz, şimdi, şu anda

³⁷ perestişkâr: tapan, tapınan, çok seven, saygı besleyen

³⁸ müstağni-i beyan: söylemeğe gerek olmama